

Костецький Дмитро Віталійович

студент 3-го курсу факультет прокуратури та слідства
(кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Сьогодні Україна перебуває в стані повномасштабної війни, спричиненої незаконним вторгненням російської федерації на суверенну територію нашої держави. Військовослужбовці та добровольці мужньо захищають українців та українську землю. При цьому, держава зобов'язана дбати про їх права також. Сьогодні під час воєнних дій ведуться особливі дискусії щодо захисту цивільних прав цивільного населення, однак про цивільні права самих військовослужбовців тема практично не піднімається. В суспільстві закономірним вважається те, що військові зобов'язані воювати та захищати мирне населення, проте, не потрібно забувати, що і самі військові часто потребують захисту своїх цивільних прав і під час війни в тому числі, що актуалізує дослідження.

Для того, щоб визначити наявність та зміст цивільних прав військовослужбовців під час війни необхідно проаналізувати сутність військової служби. Так, служба на війні прирівнюється до виконання громадянами свого громадянського обов'язку, з одного боку, та виконанням своїх службових обов'язків – з іншого. Однак, служба військових під час війни кардинально відрізняється від звичайного розуміння «виконання трудових обов'язків». Насамперед, необхідно вказати на високі ризики життя та здоров'я. Так, військовослужбовці щосекунди, щохвилини, щодня ризикують своїм життям, перебувають в польових та екстремальних умовах, не зважаючи на пору року, природні/погодні умови, не враховуючи тих чи інших потреб воєнних: свят, сімейних обставин тощо. Ті, хто перебувають в зоні бойових дій часто не можуть отримати необхідної медичної допомоги, вони позбавлені нормального харчування тощо, навіть взяти до уваги те, що військовослужбовці під час морозів сплять в окопах, на холодній землі говорить про їх особливу мужність, відвагу, патріотизм. А це, у свою чергу, повинно відображатися на відношенні до військовослужбовців зі сторони суспільства і, особливо, закону й держави. Цивільно-правовий статус військовослужбовця представляє собою сукупність прав, законних інтересів останнього, захист яких забезпечується (іншими словами, гарантується) державою, а також обов'язків військовослужбовців, визначає межі його

участі в майнових і особистих немайнових відносинах. При цьому зазначимо, що частина прав, законних інтересів і обов'язків належить військовослужбовцеві як фізичній особі, тоді як інша – обумовлюється специфікою службового становища [3, с. 520].

Праця військовослужбовців належить до специфічної сфери зайнятості, останні виконують соціально-відповідальні функції, покладені на них державою і суспільством і, подібно до всіх людей, потребують предметів споживання, послуг, житла, які є потрібними їм для якісного виконання військового обов'язку. Під охороною розуміється вся сукупність заходів, які забезпечують нормальний хід реалізації прав й включають два аспекти: перший – передбачає їх превентивну охорону від можливих посягань на них, тоді як другий полягає в правовому реагуванні на порушення, що можна визначити як їх захист. Існують різні способи захисту прав й законних інтересів військовослужбовців. З-поміж них істотну роль відіграють цивільно-правові норми. Не дивлячись на те, що їх покликанням не являється здійснення регулювання владних відносини й підпорядкування, проте захист прав військовослужбовців й членів їх сімей, включаючи її цивільно-правову складову, є найбільш вагомою передумовою нормальної діяльності як окремих військовослужбовців, так і військових підрозділів у цілому [3, с. 520].

В Законі України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» зазначається про права військовослужбовців та їх захист. Наприклад, в ст. 6 вказаного Закону йдеться про право військовослужбовців сповідувати будь-яку релігію чи не сповідувати ніякої, відкрито висловлювати власні релігійні чи атеїстичні переконання. Підтвердженням чого є можливість у військовослужбовців брати участь у богослужіннях й релігійних обрядах у час, вільний від виконання обов'язків військової служби. Одночасно, в даному законі говориться про те, що військовослужбовець не повинен ухилятися від військової служби у зв'язку з релігійними переконаннями [7]. Також, про захист цивільних прав міститься в Законі України «Про військовий обов'язок і військову службу» [4], Статуті внутрішньої служби ЗСУ [8] та інших нормативно-правових актах України. Також важливим є питання відпустки. Як відомо, військовослужбовцям під час війни відпустка не передбачена. Таку позицію можна пояснити тим, що хоч побачення з рідними є сильним моральним стимулом для військового, але одночасно можна простежити і ризики, наприклад, військовий не повернеться на фронт тощо. У вищезгаданому Законі України «Про соціальний і правовий

захист військовослужбовців та членів їх сімей» вказується, що в особливий період під час дії воєнного стану військовослужбовцям можуть надаватися відпустки за сімейними обставинами й з інших поважних причин зі збереженням грошового забезпечення тривалістю не більше, ніж десять календарних днів. Водночас, у Законі не визначено чіткий перелік такого роду обставин. Для прикладу, задується, одруження, смерть близького родича або хвороба та інші обставини, поважність яких визначає командир [7]. Важливо також наголосити, що відпустка даного типу не є одноразовою, її можна надавати стільки разів, скільки це потрібно, головне, щоб були чітко визначені для цього підстави. На сьогодні в Парламенті зареєстровано законопроект № 8081 «Про внесення зміни до пункту 18 статті 10-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» стосовно надання військовослужбовцям відпусток під час дії воєнного стану». Пропонується внести зміни, за якими буде встановлюватись, що військовослужбовцям у особливий період під час дії воєнного стану можуть надаватися відпустки зі збереженням грошового забезпечення тривалістю не більш як десять календарних днів без урахування часу, який є потрібним для проїзду в межах України до місця проведення відпустки й назад, проте не більше 2 діб в один кінець [6]. З точки зору гуманності та з урахуванням демократичних цінностей, вказаний законопроект є важливим для підняття морального духу бійців та їх подальшої мотивації.

Також, якщо мова йде про хворобу військовослужбовця, то законом «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» передбачено, що хворому надається відпустка з метою лікування із збереженням за останнім грошового та матеріального забезпечення на основі висновку військово-лікарської комісії. Тривалість зазначеної відпустки визначається характером захворювання. Загальний час перебування військовослужбовця на безперервній основі в закладах охорони здоров'я й у відпустці для лікування у зв'язку з хворобою не має перевищувати чотирьох місяців підряд (за винятком випадків, коли законодавством передбачено більш тривалі терміни перебування на лікуванні) [7]. Військовослужбовцям не нараховується й не виплачується допомога за лікарняними, проте, під час хвороби, вони продовжують одержувати грошову оплату й додаткову винагороду на час воєнного стану. Виплата такого забезпечення провадиться на основі наказу командира. Військовослужбовці ЗСУ на період воєнного стану, що у зв'язку із пораненням (травмою, контузією, каліцтвом), пов'язаним із захистом

Батьківщини, знаходяться у відпустці для лікування після тяжкого поранення у відповідності до висновку військово-лікарської комісії чи на стаціонарному лікуванні в закладах охорони здоров'я, включаються до наказів про виплату додаткової винагороди, збільшеної до 100000 грн, включаючи час переміщення від одного лікарняного закладу до іншого. У випадку, коли військовий у ході несення служби потрапив на стаціонарне лікування з інших причин (зокрема, загальні захворювання), йому належить до виплати додаткова винагорода розміром 30000 грн (із розрахунку на місяць) [1].

До того ж, особливо актуальним на сьогодні стало питання про збереження за особою, яка відбуває службу місця роботи та заробітної плати. Необхідно наголосити на тому, що війна в Україні триває з 2014 року і до лютого 2022 року за мобілізованою особою зберігалася і місце роботи і заробітна плата. Тобто, військовий, окрім плати за службу, щомісяця отримував і заробітну плату від установи, в якій працював. Проте, було зроблено кілька поправок, які змінили ситуацію. Відповідно до ст. 119 Кодексу законів про працю [2] та Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» [5], за працівниками, які були призваними на військову службу за призовом у ході мобілізації під час дії особливого періоду на термін до його завершення чи до дня фактичного звільнення зберігаються місце роботи. Звільняти таких робітників роботодавці в жодному разі немає права, якщо тільки сама фірма чи установа не закриється під час війни. Нововведенням стало те, що згідно з законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин», за військовозобов'язаними, які були призваними на службу під час мобілізації, більше не зберігається середня заробітна плата, що вони гарантовано одержували від роботодавця на час призову в особливий період [5].

Також, під час війни військовослужбовцям заборонено виїжджати з держави, як власне і всім чоловікам з 18 до 60-ти років, якщо вони не відносяться до певних категорій передбачених законодавством держави. У випадку виїзду за кордон такі особи повинні пред'явити відповідні документи. Виїжджати можуть лише ті особи, які здійснюють власні повноваження на підставі розпорядження президента України.

Отже, на сьогодні в Україні продовжує удосконалюватися законодавство з питань цивільного захисту військовослужбовців під час воєнних дій. Варто зауважити, що зважаючи на війну, яка триває з 2014 року, в державі функціонує стабільна система захисту. Одночасно, з метою

підвищення морального духу військових є необхідність вносити зміни особливо у статті, які стосуються відпусток. Саме від військовослужбовців на сьогодні залежить доля держави і кожного українця, а тому держава повинна стимулювати кожного бійця до виконання ним його обов'язків і створювати усі необхідні умови захисту його прав.

Список використаних джерел

1. Військовослужбовці продовжують отримувати грошове забезпечення на період лікарняного. *Урядовий портал*. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/viiskovosluzhbovtsi-prodovzhuut-otrymuvaty-hroshove-zabezpechennia-na-period-likarnianoho> (дата звернення: 03.11.2022)
2. Кодекс законів про працю України: Закон України від 23.07.1996. № 322-08. Дата оновлення: 29.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 05.11.2022)
3. Кривенко Ю. В. Щодо питання цивільно-правового захисту прав військовослужбовців. *Традиції та новачії юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2017 р.). У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 519-521.
4. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII. Дата оновлення: 29.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 01.11.2022)
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин: Закон України від 01.07.2022. № 2352-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#Text> (дата звернення: 05.11.2022)
6. Про внесення зміни до пункту 18 статті 10-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Законопроект від 28.09.2022. № 8081. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Л08152А> (дата звернення: 02.11.2022)
7. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991. № 2011-XII. Дата оновлення: 25.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 01.11.2022)
8. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999. № 548-XIV. Дата оновлення: 21.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text> (дата звернення: 01.11.2022)

Науковий керівник: канд.юрид.наук, доцент Павлова В. Г.